

TEMA BROJA

Izvori sredstava bankarskog sektora

Miroslav Marinković

Izazovi sa kojima se bankarski sektor u Srbiji suočava na strani aktive bilansa jesu u fokusu javnosti, ali i kretanja na strani pasive nisu ništa manje značajna sa makroekonomskog stanovišta. Stanje i novčani tok na strani izvora sredstava mogu adekvatno ukazati na nivo poverenja koji domaći i strani ekonomski akteri imaju u bankarski sektor, a posledično i na čitavu ekonomiju. Proces rekonstrukcije poslovanja gotovo svih učesnika na tržištu najviše se odnosi na promene u pasivi bilansa. Jačanje kapitalne baze, okrenutost ka domaćim izvorima i racionalnije ponašanje matice evropskih bankarskih grupacija ka domaćim supsidijarima, ključne su karakteristike pomenutog procesa. Finalni rezultat može biti samostalniji i održiviji bankarski sistem prilagođen potrebama lokalnog tržišta, ali cena takvog razvoja može biti privremeni gep između potreba ekonomije za svežim sredstvima i ponude od strane banaka. Ključni parametri za donošenje adekvatnih odluka na makro nivou, od strane nosioca monetarne politike, ali i mikro nivou, od strane svake banke pojedinačno, biće kretanje priliva i odliva sredstava domaćih i inostranih izvora.

Poslednje dostupni podaci sa domaćeg i evropskog tržišta ukazuju da finansijski sektor Srbije, posmatrano sa aspekta izvora sredstava i njihovog novčanog toka, karakteriše nekoliko činjenica:

- povećanje udela domaćih izvora na rekordno visok nivo;
- povećanje transakcionih dinarskih depozita privrede i dugoročnih deviznih depozita stanovništva kao osnovnih komponenti depozita domaćeg nemonetarnog sektora;
- porast nivoa kapitala kroz dokapitalizaciju, a ne kroz izdvajanje rezervi;
- značajno smanjenje obaveza prema inostranstvu kroz smanjenje inostranih depozita i razduživanje po kreditima;
- smanjenje izloženosti evropskih bankarskih grupacija prema Srbiji u prvoj polovini 2013. godine.

Tokom jedanaest meseci prethodne godine zabeležene su određene promene u strukturi izvora sredstava sa stanovišta njihovog porekla. Domaći izvori sredstava, u iznosu od 2.542,1 mlrd dinara, čine dominantnu ka-

tegoriju izvora. Naime, snažan rast depozita domaćeg nemonetarnog sektora i smanjenje obaveza banaka prema inostranstvu, uticali su na porast udela domaćih izvora sa 81,6% na 84,1% ukupne bilansne pasive. S druge strane, udeo sopstvenih izvora je gotovo nepromenjen i čini 19,9% ukupne bilansne pasive.

Na kraju novembra 2013. godine kategorija Depoziti u iznosu od 1.664,8 mlrd dinara predstavlja dominantnu poziciju ukupnih izvora sredstava sa učešćem od 52,4%. Nominalno povećanje tokom godine u iznosu od 72,7 mlrd dinara rezultiralo je i rastom udela pozicije za 2 procentna poena (p.p). Najveći uticaj na rast depozita imalo je povećanje nivoa transakcionih dinarskih depozita privrednih društava i dugoročnih deviznih depozita stanovništva za 18,0 mlrd dinara i 14,5 mlrd dinara, respektivno. Zabeleženi nominalan rast obe podkategorije iskazan u dinarima ujedno predstavlja i realan rast jer odnos između dinara i vodećih svetskih valuta nije znatno uticao na nominalne vrednosti. Kapital i rezerve u iznosu od 632,3 mlrd dinara čine 19,9% ukupnih izvora plasmana. Na ovoj poziciji zabeleženo je nominalno povećanje u iznosu od 20,8 mlrd dinara, koje se pre svega odnosi na pribavljanje novih sredstava kroz dokapitalizaciju, za razliku od prethodnih godina kada je rast ostaven kao posledica većih izdvajanja sredstava rezervi (najčešće iz neraspoređene dobiti). Ipak, nakon visoke aktivnosti na polju jačanja kapitalne baze u 2012. godini, u 2013. godini trend je usporen i aktivnosti se odnose na manji broj banaka. S druge strane, trend razduživanja banaka po osnovu Obaveza prema inostranstvu se nastavlja i to u nominalnom iznosu od 76,4 mlrd dinara, pa ova pozicija sada čini 15,9% ukupnih izvora sredstava. Nivo razduživanja je rekordno visok, što za posledicu ima najmanje učešće ove pozicije od masovnog ulaska evropskih bankarskih grupacija na srpsko tržište u prvoj polovini prethodne dekade. Zabeleženo smanjenje je direktna posledica ne samo neto razduživanja banaka po osnovu kredita iz inostranstva u nominalnom iznosu od 44,0 mlrd dinara, već znatnog smanjenja inostranih depozita, za 35,2 mlrd dinara odnosno visokih 39,0%. Ostali izvori sredstava, koji se praktično ne mogu koristiti za kreditnu aktivnost, tokom posmatranog perioda neznatno su smanjeni i čine konstantnih 11,7% ukupnih izvora. Ova kategorija je pod dominantnim uticajem izdvajanja sredstava za rezeviziranja po osnovu potencijalnih gubitaka gde se situacija stabilizovala tokom prethodne godine.

Struktura izvora sredstava bankarskog sektora

(u mlrd dinara)

Pozicija	2010		2011		2012		Nov 2013	
	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo
Depoziti	1.326,9	48,4%	1.444,9	49,7%	1.592,1	50,4%	1.664,8	52,4%
Kapital i rezerve	519,7	19,0%	563,5	19,4%	611,5	19,4%	632,3	19,9%
Obaveze prema inostranstvu	609,7	22,2%	547,7	18,8%	580,9	18,4%	504,5	15,9%
Ostala pasiva	285,0	10,4%	352,7	12,1%	374,1	11,8%	372,8	11,7%
Ukupno:	2.741,3		2.908,8		3.158,6		3.174,4	

Izvor: NBS, Statistički bilten

Analiza strukture nivoa obaveza banaka prema inostranstvu potvrđuje prethodno iznetu činjenicu da transfer sredstava deponovnih u prethodnim godinama (usled visoke stope prinosa) od lokalnih supsidijara ka maticama predstavlja ključni razlog za rekordno negativan neto efekat finansijskih transakcija banaka. Nakon oporavka poverenja u srpski bankarski sistem, tokom 2012. godine u prethodnoj godini došlo je do značajne realokacije depozitnih sredstava. Nastavak ovog trenda može imati dalekosežne negativne efekte na makroekonomsku situaciju, naročito imajući u vidu da je razduživanje banaka po osnovu kredita i dalje značajno.

Obaveze banaka prema inostranstvu

(u milionima evra)

Pozicija	2010	2011	2012	Nov 2013
Kredit	3.964,7	4.228,9	3.873,5	3.476,3
Depoziti	1.518,3	674,8	797,4	485,8
Ostale obaveze	296,4	329,4	437,7	461,5
Ukupno:	5.779,4	5.233,1	5.108,6	4.423,6

Izvor: NBS, Statistički bilten

Promet po ino kreditima ukazuje da su banke nastavile proces razduživanja u visokim nominalnim iznosima. Tokom prvih 9 meseci 2013. godine isplaćeno je 901,2 miliona evra, od čega se 66,7 miliona evra odnosilo na plaćanje kamate. U postranom periodu povučeno je 285,6 miliona evra, pa je neto efekat prometa po ino kreditima negativan i iznosi 615,9 miliona evra. Otplata dugoročnih kredita čini dominantan faktor u ostvarenim kretanjima. Međutim, konačnu ocenu o tome da li je u pitanju vanredno smanjenje izloženosti evropskih bankarskih grupacija prema supsidijarima nije moguće izvesti usled činjenice da podaci o prevremenim, neredovnim, otplatama nisu dostupni. Ipak, da to i jeste slučaj, monetarne vlasti nemaju mogućnost da spreče te tokove. Jedino na šta mogu uticati jeste otklanjanje mogućnosti da dođe do vanrednog razduživanja kroz preraspodelu profita ili pak realokaciju depozita domaćeg privatnog sektora sa lokalnih supsidijara na matičnu banku.

Promet bankarskog sektora po ino kreditima

(u milionima evra)

Kategorija	2010	2011	2012	jan-sep 2013
Dugoročni krediti (neto)	656,3	372,0	-280,8	-323,1
Povučena sredstva	1.140,6	794,8	296,3	285,3
Otplata glavnice	-390,2	-299,5	-445,7	-541,7
Otplata kamate	-94,1	-123,3	-131,4	-66,7
Kratkoročni kredit (neto)	-17,6	-1.148,9	-153,8	-292,8
Promet za period (neto)	638,7	-776,9	-434,6	-615,9

Izvor: NBS, Analiza spoljnog duga

Finalnu ocenu o makroekonomskim implikacijama odnosa evropskih bankarskih institucija prema Republici Srbiji možemo doneti nakon analize kretanja nivoa ukupne izloženosti. Prema poslednje objavljenim podacima Banke za međunarodne obračune, na kraju drugog kvartala 2013. godine ukupna izloženost evropskih banaka prema Srbiji iznosila je 22.774,3 miliona evra. Tokom prve polovine prethodne godine zabeleženo je smanjenje izloženosti za 456,3 miliona evra. Ipak, nivo izloženosti je znatno veći u odnosu na kraj 2011. godine. U strukturi izloženosti dominiraju potraživanja od nefinansijskog privatnog sektora i javnog sektora, dok su potraživanja od lokalnih supsidijara velikih bankarskih grupacija sada nominalno najmanja kategorija.

Tokom poslednja dva kvartala 2012. godine i posmatranog period u 2013. godini došlo je do promene u strukturi izloženosti sa stanovišta zemlje iz koje potiče bankarska grupacija. Naime, izloženost bankarskih grupacija iz Francuske je više nego duplirana i sada predstavlja drugu najznačajniju izloženost. Potraživanja bankarskih grupacija iz Italije, Francuske, Austrije i Grčke čine značajnih 96,4% ukupnih potraživanja evropskih bankarskih grupacija prema Srbiji. Pojedinačno posmatrano, najveću izloženost i dalje imaju bankarske grupacije iz Italije u iznosu od 6.246,5 miliona evra (27,4% ukupne izloženosti). Bankarske grupacije iz Francuske su druge po značaju sa iznosom od 6.207,5 miliona evra, uz značajno nominalno povećanje u odnosu na 2011. godinu. Udeli austrijskih i grčkih banaka su re-

Struktura izloženosti evropskih bankarskih grupacija po zemlji u kojoj se nalazi matica (u milionima evra)

Zemlja	2010		2011		2012		Q2 2013	
	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo	Iznos	Udeo
Austrija	5.236,5	27,4%	6.241,9	30,2%	4.907,5	21,1%	4.831,7	21,2%
Belgija	63,1	0,3%	151,5	0,7%	69,7	0,3%	83,5	0,4%
Francuska	2.568,6	13,4%	2.547,9	12,3%	7.069,5	30,4%	6.207,5	27,3%
Nemačka	488,5	2,6%	412,7	2,0%	397,8	1,7%	493,8	2,2%
Grčka	5.278,5	27,6%	4.862,5	23,5%	4.573,3	19,7%	4.674,8	20,5%
Italija	5.369,5	28,1%	6.336,2	30,7%	6.073,8	26,1%	6.246,5	27,4%
Ostale	113,5	0,6%	105,9	0,5%	138,7	0,6%	236,6	1,0%
Ukupno	19.118,1		20.658,5		23.230,6		22.774,3	

Izvor: BIS Statistical Annex, Table 9D Consolidate international bank claims

lativno stabilni u odnosu na 2012. godinu i čine 21,2% odnosno 20,5% ukupne izloženosti, respektivno.

Ostvareni rezultati u ovom trenutku nemaju izrazito negativan uticaj na stabilnost bankarskog sektora, imajući u vidu izuzetno nizak nivo aktivnosti privatnog sektora i tražnje za kreditima. Dakle, nema pritisaka na izvore sredstava. Takođe, konzistentnost politike NBS u pogledu zahteva za kapitalnom adekvatnošću i nivoom likvidnosti omogućava menadžmentu matica lakše upravljanje sredstvima i preraspodelu sopstvenih depozita u skladu sa potrebama bez ugrožavanja poslovanja lokalnih supsidijara.

Analiza osnovnih kretanja na strani izvora sredstava implicira potrebu za aktivnim praćenjem priliva i odliva novca kroz bankarski sektor i ukupne izloženosti evropskih bankarskih grupacija prema Srbiji. Ukoliko dođe do jačanja rizika i negativnih procena makroekonomske situacije, može se očekivati donošenje odluke

o znatnijem smanjenju izloženosti i ponude sredstava. Posmatrano iz ugla privatnog nemonetarnog sektora kao najvećeg korisnika ovih sredstava, ovakav scenario može rezultirati dvostrukim negativnim efektom: (1) manja ponuda sredstava po pravilu znači i veće kamatne stope, dakle skuplje izvore finansiranja pa posledično i skuplje plasmane ka privatnom sektoru i (2) nedovoljna raspoloživost izvora može biti ograničavajući faktor jer domaći izvori verovatno neće biti dovoljni da podmire povećanu tražnju za sredstvima u procesu ekonomskog oporavka. S druge strane, iz ugla javnog sektora, kao drugog najvećeg korisnika, realizacija ovakvog scenarija može ugroziti uspešnost zaduživanja na međunarodnom tržištu kapitala i realizaciju zacrtanih fiskalnih ciljeva. Stoga je neophodno uspostaviti aktivne mehanizme za praćenje strukture izvora sredstava i razvijati ekonomske i monetane mere sa naglašenom preventivnom komponentom.